

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולמן בן הרב ישראל זצ"ל

איסור הזכרת שם דמים

(כ"ח ב') משנה: לא יאמר אדם לטבח שקול לי בדינר בשר (שאסור להזכיר שם דמים), אבל שוחט (בלא פיסוק דמים) ומחלק ביניהם.

(כ"ט א') היכי עביד?¹

כי הא דבסורא אמרי: תרטא ופלגו תרטא.

בנרש אמרי: חלקא ופלגו חלקא.

בפומבדיתא אמרי: אוזיא ופלגו אוזיא.

בנהר פקוד ובמתא מחסיא אמרי: רבעא ופלגו רבעא (כל הטבחים היו מנתחים בהמותיהם בשווה, כך וכך נתחים מן הבהמה. ולאותן הנתחים קרו להו בסורא תרטא ובנרש חלקא וכו').

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות יום טוב, סימן תק)

א. אין קונים בשר בפסוק דמים לומר לטבח: תן לי בסלע או בשתיים, וכן לא יאמר לו: הריני שתף עמך בסלע, אלא מחלק להם שלישיות או רביעיות כפי החלקים שדורך לחלק בעיר בלא פסוק דמים...

מדידת אוכל בכלי ביום טוב

(כ"ט א') משנה: (1) אומר אדם לחברו: "מלא לי כלי זה". אבל לא במידה. (2) רבי יהודה אומר: אם היה כלי של מידה לא ימלאנו.

(המשך משנה): מעשה באבא שאול בן בטנית שהיה ממלא מידותיו מערב יום טוב (שאינן מודדים ביום טוב), ונותנן ללקוחות ביום טוב. אבא שאול אומר: אף במועד (בחול המועד) עושה כן מפני בירורי המידות. וחכמים אומרים: אף בחול עושה כן מפני מיצוי המידות.²

מאי 'אבל לא במידה'?

אמר רב יהודה אמר שמואל: אבל לא בכלי המיוחד למדה (שמודד ומוכר בו). אבל כלי העומד למדה (שכשיישר זה, בא זה תחתיו, אבל עדיין לא מדד בו), ימלאנו. ואתא רבי יהודה למימר, אפילו כלי העומד למדה לא ימלאנו. רבא אמר (לקולא): שלא יזכור לו שם מידה (אלא יאמר לו סתם: "כלי זה מלא לי"). אבל כלי המיוחד למידה,

¹ כשאינו רוצה ליקח כל הבהמה ולא מחצה ולא שליש ולא רביע, אלא בדינר או בשניים, מה יאמר לו. רש"י.

² כשהיה מוכר שמן, היה לו מידות הרבה. ומביאים הלקוחות כליהם ומודד לאיש ואיש במדה לעצמו. ומתמצות והולכות לתוך כליהם כל הלילה. רש"י.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

ימלאנו. ואתא רבי יהודה למימר, כלי המיוחד למידה לא ימלאנו.

אדבריה רב חסדא לרבנא עוקבא (הנהיגו וטייל עמו במבואות העיר) ודרש: לא ימדוד אדם שעורים ויתן לפני בהמתו ביום טוב (אפילו ליתן לבהמתו, שנראה כמוודד למכור). אבל קודר הוא (בקב עצמו נוקב בכרי) קב או קבים (וממלאו שלא כדרך מידה, לתת בידו לתוכו), ונותן לפני בהמתו ואינו חושש. והנחתום (מבשל קדירות) מודד תבלין ונותן לתוך קדרתו, כדי שלא יקדיח (ישרוף) תבשילו.

שיטות הראשונים

אומר אדם לחברו מלא לי כלי זה, אבל לא במידה: בביאור דברי תנא קמא פליגי אמוראי, לרב יהודה אמר שמואל, פירושו כלי המיוחד למידה לא ימלאנו. ולרבא, אפילו מיוחד מיוחד ימלאנו, ורק לא יזכיר לו שם מידה. ופסקו **רמב"ם**,³ **עיטור**, **ראבי"ה**, **רא"ש**, **רשב"א**, **ור"ן** כתנא קמא, ורבא, דבתראה הוא. **ורמב"ן** פסק כתנא קמא וכשמואל.⁴ **וראב"ן** פסק כרבי יהודה וכאוקימתא דשמואל.^{5,6} **והשו"ע** פסק **כרוב הראשונים**.⁷

האם מותר לשפוך מכלי מיוחד למידה לכלי לוקח: כתב **הר"ן** דכי שרינן, הני מילי כשהלוקח נוטל מדה של מוכר ומוליכה לביתו;⁸ אבל למדוד בכלי מיוחד למדה, ולשפוך לתוך כליו של לוקח, אסור.⁹ וכתב שכן נראין דברי **הרמב"ם**. **וראבי"ה** כתב דאפילו לרבי יהודה, אם אינו ממלאו לכלי הלוקח, או מוסיף עליו, שרי. וכן כתבו **מרדכי** **והגהות אשר"י**. **והשו"ע** פסק **כר"ן**. **והרמ"א** כתב שהמנהג פשוט **כראבי"ה**, להתיר מדידה, ולשפוך לכלי לוקח, אם אינו ממלאו או מוסיף עליו.¹⁰

³ אמנם בפירוש המשנה, כתב הרמב"ם: "כלומר אבל לא בכלי המיוחד למדה. אבל אם היה כלי העומד להיות מדה, אלא שעדין לא דייקוהו (לא נעשה בדיוק), ולא עשאוהו מדה, מותר ליתן לו בו". והיינו כאוקימתא דשמואל. וכן בהלכות שבת (כג,ג) פסק הרמב"ם: "וכשם שפאסור לשקל, כך פאסור למנות ולמדד, בין בכלי מדה בין ביד בין בחבל", והיינו כשמואל. וכן כתב רבינו ירוחם שהרי"ף ורמב"ם פסקו כרב יהודה אמר שמואל. וראה ב"י (או"ח שכג,א), שהאריך לבאר שיטתו שאינו סותר למה שכתב בהל' יו"ט שמותר לתת בכלי המיוחד למידה.

⁴ ושמא גרס "רבה" במקום "רבא", וכפי שמבואר מדברי ראב"ן, המובא בסמוך, שגרס כן.

⁵ זה לשונו: והשתא דלא איפסיק הילכתא לא כשמואל ולא כרבה, ניראין דברי רבותינו הראשונים שהנהיגו במגנצא, שלא ליתן לא לכלי העומד למידה ולא בכלי המיוחד למידה כלל, כשמואל דמחמיר וכרבי יהודה דמחמיר. דתנא קמא הוא רבי מאיר, דהוא סתם משנה להתיר אלא כלי העומד למידה כדברי שמואל, ורבי מאיר ורבי יהודה הילכתא כרבי יהודה.

⁶ והרי"ף כתב: "מאי אבל לא במדה? אמר רבא: שלא יזכור לו שם מדה. אבל כלי העומד למדה, ימלאנו." ודעה זו מתאימה לדעת רבי יהודה אליבא דרבא (ולפי זה היא דעה חדשה). או כדעת ת"ק, אליבא דרב יהודה אמר שמואל. וצ"ב. ורא"ש ור"ן תמהו על דברי הרי"ף, שהביא דברי רבא, שלא כפי שמובאים אצלנו. ורבינו ירוחם כתב שהרי"ף פסק כרב יהודה.

⁷ או"ח שכג,א. מקורות: רא"ש (ס"י יד; אמנם בשו"ת הרא"ש, כלל כבו, פסק כרב יהודה. וצ"ב). ספר העיטור (עשרת הדברות, הל' יו"ט מחלוקת ג). רמב"ן (הו"ד ברא"ש). רשב"א (עבוה"ק, בית מועד, ב,ד, עמ' קנו). ר"ן (טז א ברי"ף, ד"ה אבל). רמב"ם (הל' שביתת יום טוב ד,כא). רבינו ירוחם (תולדות אדם וחווה, נתיב ד, ח"א). ראב"ן (ביצה, כ"ט א, ד"ה אומר אדם). ראבי"ה (ח"ג, הל' יו"ט, ס"ל תשעא).

⁸ והיינו לישנא ד'אומר אדם לחבירו מלא לי כלי זה'. והיינו נמי דאמרינן בגמרא (כ"ט א') דעבדי אינשי דמקרי חמרא במנא דכילא ושתו, כלומר, שמשתמשין במדה עצמו. ר"ן.

⁹ והיינו דתנן מעשה באבא שאול בן בטנית שהיה ממלא מדותיו בערב יו"ט, ונותן ללקוחות ביום טוב. ר"ן.

¹⁰ או"ח שכג,א. מקורות: ראה לעיל. מרדכי (ס"י תרפו). הגהות אשר"י (ס"י יד).

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות השי"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

לא ימדוד שעורים ויתן לפני בהמתו אבל קודר: רש"י פירש קודר, שנוקב בכרי במדה והיא מתמלאת מאליה; אבל לתת בידיו לתוך המדה, לא. אבל הרי"ף ורמב"ם פירשו קודר, משער באומד דעתו. וכן פסק השו"ע.¹¹
והנחתום מודד תבלין ונותן לתוך קדרתו: דעת הטור שלא התיירו אלא לנחתום דוקא, ולא לשאר כל אדם. אבל המגיד משנה כתב דלאו דוקא נחתום, אלא הוא הדין לכל אדם, אלא שדיברו חכמים בהווה. וכתב שכן נראה מדברי קצת גאונים. וכן פסק השו"ע.¹²

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות שבת, סימן שכג)

א. מתר לומר לחברו: מלא לי כלי זה, אפלו הוא מיוחד למדה; והני מילי כשנוטל הלוקח מדה של מוכר ומוליכה לביתו, ואינו צריך לומר אם מביא הלוקח מתוך ביתו ואומר לו: מלא לי כלי זה, אבל למדד בכלי המיוחד למדה ולשפף לתוך כליו של לוקח, אסור. הגה: ויש מקלין לומר דכל שאינו מכון למדה לגמרי, שממעט או מוסיף מעט, שרי (הגהות אשרי ומרדכי פרק אין צדיו). וכן המנהג פשוט למדד בכלי המיוחד למדה ולשפף לכליו של לוקח. ועוד יתבאר לך בסמוך טעם המקלין...

(או"ח, הלכות שבת, סימן שכד)

ב. לא ימדד אדם שעורים לתת לפני בהמתו, אלא משער באמד דעתו.

(או"ח, הלכות יום טוב, סימן תקיז)

ג. לומר לחברו: מלא לי כלי זה יין, דינו ביום טוב כמו בשבת. הגה: כדאי תא סימן שכ"ג...

ד. לא ימדד אדם שעורים לתן לפני בהמתו, אלא משער ונותן לה.

(או"ח, הלכות יום טוב, סימן תקד)

ד. מתר אדם למדד תבלין לתן בקדרה, בשביל שלא יקדיח תבשילו (פי' שלא ישרפנו ויקלקלנו מחמת רבי תבלין).

מדידת קמח ביום טוב

(כ"ט א') אמר רב ירמיה בר אבא אמר רב: מודדת אשה קמח ביום טוב, ונותנת לתוך עיסתה, כדי שתטול חלה בעין יפה (שכשאינה יודעת המידה, מקמצת ואומרת אין כאן כל כך).

ושמואל אמר: אסור.¹³

(ומקשה) והא תנא דבי שמואל: מותר?!

¹¹ או"ח שכד, ב. או"ח תקיז, ד. מקורות: רי"ף (טז א דפיו). רמב"ם (הל' שביתת יום טוב, ד, כב).

¹² או"ח תקד, ד. וכתב המשנ"ב (ס"ק כב): ואם דרכו גם בחול ליקח בלי מדידה אלא באומד הדעת, אסור לו למדוד ביום טוב. מקורות: מגיד משנה (הל' שביתת יום טוב, ד, כב).

¹³ דכיון דלאו צורך פת הוא, ולא יתקלקל אם לא תמדוד, לא התיירו חכמים, דנראה כמודד למכור.

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

אמר אביי: השתא דאמר שמואל אסור, ותנא דבי שמואל מותר, שמואל הלכה למעשה אתא לאשמועינן (שהבא לשאול הלכה לעשות מעשה, מורין לו אסור. ואי חזינן איניש דעביד, לא מחינן בידיה. דהלכה דמותר ואין מורין כן).

שיטות הראשונים

מדידת קמח ביום טוב: דעת בה"ג בשם **ישיבת סורא, וראב"ן**, שהלכה כרב, דהלכתא כוותיה באיסורי, שמותר למדוד קמח ביום טוב. **ור"ף, רמב"ם, בעל העיטור, וראב"ה**, פסקו לאיסורא, כשמואל. וכן שדרו **מתיבתא דפומבדיתא**. וטעמייהו, משום דיכול למדוד מאתמול, דלאו צורך קדירה הוא (דנימא שלא יפגום טעמא, או שלא יקדיח התבשיל).¹⁴ וכן פסק השו"ע.¹⁵

מדידת קמח ביום טוב בזמן הזה: כתבו **תוספות** בשם **הר"ר שמואל מאיברא, והרא"ש**, דאף למתירין, היינו דווקא בימיהם, שהיו נותנים אחד מכ"ד חלה. וטעם זה לא שייך האידנא.¹⁶

מדידת קמח לצורך פסח: כתב **הרא"ש**, ומיהו בפסח שאין לשין יותר מעשרון,¹⁷ וגם אין לפחות משיעור חלה (שלא להפסיד הברכה), אפשר שדומה לנטילת חלה בעין יפה, למתירים.¹⁸ **ותוספות** כתבו שגם בפסח נמי יש ליזהר מלמדוד ביום טוב למצות, אלא יקח באומד הדעת. **והשו"ע** סתם כמתירים, ובשם יש אוסרים **כתוספות. והרמ"א** כתב דהכי נהוג.¹⁹

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות יום טוב, סימן תקו)

א. אין מודדין קמח ביום טוב כְּדִי לְלוּשׁ, אֶלָּא יִקַּח בְּאִמְדַּת הַדְּעֵת. **הגה:** וְיִתֵּר לְקַח הַקָּמַח מִן הַכֶּלִי אִף עַל פִּי שְׁעוֹשֶׂה גוּמָא בְּקַמַּח (ר"ן פ"ק דְּבִיצָה וּפְרָק פִּינְה).

¹⁴ כשמואל, דהלכה למעשה אתא לאשמועינן (ביאור הגר"א, תקו, ס"ק א).

¹⁵ או"ח תקו, א. מקורות: בה"ג (הו"ד ברא"ש). ר"ף (טז א דפיו). ראב"ן (ביצה, ד"ה דרש רב חסדא). רמב"ם (הל' שבייתת יום טוב, ד, כב). בעל העיטור (ח"ב, הל' יום טוב, מחלוקת ג'). רא"ש (סי' טו). ר"ן (ד"ה מודדת). ראב"ה (הו"ד בהגהות מיימוניות). הגהות מיימוניות (הל' שבייתת יום טוב, ד, כב, אות ש). תוספות (כ"ט ב', ד"ה שמואל).

¹⁶ דאפילו למאן דאמר דהלכה כרב, מכל מקום אסור לנו בזמן הזה למדוד משום ליטול חלה בעין יפה; דדוקא בימיהו שהיו מפרישין חלה (כדינה), אחת מכ"ד, ונותנין לכהן, שייך לומר דמותר משום עין יפה; אבל אנו שאין מפרישין כי אם מעט אפילו מעיסה מרובה, ואותו מעט נמי אינו נאכל אלא נשרף אין למדוד, דלא שייכא סברא דקאמר הכא כדי שתטול חלה בעין יפה. אלא יש לנו לשער מאומד שתהיה בריוח כשיעור (של מ"ג ביצים, החייב בחלה) משום הברכה. תוספות. מקורות: רא"ש (סי' טו). תוספות (ד"ה שמואל).

¹⁷ כמבואר במסכת פסחים (מ"ח ב') שאין לשין לפסח עיסה הגדולה משיעור חלה, שהיא עשרון, דהיינו מ"ג ביצים וחומש ביצה, משום חשש חימוץ.

¹⁸ וכן כתב הר"ן, דאף לפי הר"ף, שפסק כשמואל דלמעשה אסור, מסתברא דלצורך הפסח שהאשה צריכה למדוד, שרי אפילו למעשה, דלא גרע מתבלין לנחתום (שמותר למדוד התבלין, שלא יקדיח תבשילו. והכי נמי לענין פסח, המדידה לצורך הוא, שבלי זה אינו יכול ללוש, והוי כנחתום שמודד לידע כמה תבלין ישים בקמח, דשרי).

¹⁹ או"ח תנוג. מקורות: רא"ש (סי' טו). תוספות (כ"ט ב', ד"ה שמואל, ועיי"ש). ר"ן (טז א ברי"ף, ד"ה השתא).

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

(או"ח, הלכות פסח, סימן תנו)

ג. אף על פי שאין מודדין קמח ביום טוב ללוש, ביום טוב של פסח שאין לשין עסה גדולה מעשרון, מתר למדד; ויש אוסרים, אלא יקח באמד הדעת, ולא ירבה על עשרון (והכי נהוג).

ניפוי קמח ביום טוב

(כ"ט ב') **תנו רבנן:** אין שונין קמח (שריקדו מאתמול, ובא לנפותו שנית בנפה ליפותו) ביום טוב (דאפשר לו מאתמול). משום רבי פפיס ורבי יהודה בן בתירא אמרו: שונין (דליכא טירחא, ודבר הנראה הוא שזו היא פעם שניה, ואין זה כמרקד לברור). ושון שאם נפל לתוכן צרור או קיסם, ששונין.

תני תנא קמיה דרבינא: אין שונין קמח ביום טוב. אבל נפל צרור או קיסם, בורר בידו.

אמר ליה: כל שכן דאסור, דהוה ליה כבורר.²⁰

דרש רבא בר רב הונא זוטי אפתחא דנהרדעא: שונין קמח ביום טוב.

אמר להו רב נחמן: פוקו ואמרו ליה לאבא: שקילא טיבותך ושדי אחזרי,²¹ פוק חזי כמה מהולתא (נפות) הדרן בנהרדעא (שכולן יודעות שמותר).

דביתהו דרב יוסף נהלא (ניפתה שנית) קמחא אגבא דמהולתא (באחורי הנפה, לשינוי).

אמר לה: חזי דאנא רפתא מעלייתא בעינא (אין את צריכה לשנות מהדרך הרגילה, ששונים קמח ביום טוב).

דביתהו דרב אשי נהלא קמחא אגבא דפתורא (אחורי השולחן).

אמר רב אשי: הא דידן (אשתי), ברתיה דרמי בר חמא. ורמי בר חמא מרא דעובדא הוה (מדקדק במעשיו), ואי לאו דחזיא מבי נשא, לא הוה עבדא.

שיטות הראשונים

האם מרקדין קמח בתחילה ביום טוב על ידי שינוי: הניפוי הראשון של הקמח, נקרא הרקדה, והוא אסור אף ביום טוב, שהריקוד מלאכה גמורה היא.²² לפי גירסת הר"ן נראה שאפילו ריקוד בתחילה מותר בשינוי.²³ וכן **רשב"ם** היה מתיר

²⁰ דמחזי כבורר. ובורר אב מלאכה היא כהרקדה. והשונה אינו מרקד, שהרי נראה שהכל יוצא, ואין כאן סובין. רש"י.

²¹ אין אנו מחזיקין לך טובה בכך, נטולה היא טובתך ומוטלת על הקוצים. רש"י.

²² לשון רשב"א (עבוה"ק). וכן ראה רמב"ם (הל' יום טוב א,ז). וראה לעיל, ריש פרק אין צדין (משא"כ השונה, אינו מרקד, שהרי נראה שהכל יוצא, ואין כאן סובין, וכפי שכתב רש"י, הו"ד לעיל).

²³ הר"ן כתב: גרסינן בגמרא "פוק חזי כמה מהולתא רקדן בנהרדעא". ולפי גירסא זו נראה שאפילו ריקוד מותר בשינוי. אבל רש"י גורס "כמה מהולתא הדרן בנהרדעא", כלומר חוזרות בעיר כדי לשנות, אבל ריקוד לעולם אסור.

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

לרקד בשינוי. אבל רוב הראשונים אוסרים לרקד בתחילה, אפילו על ידי שינוי.²⁴ וכן פסק השו"ע.²⁵ וכתבו תוספות די שמוך על רשב"ם לענין להתיר לשפחה גויה תחלת הרקדה ע"י שינוי. וכן פסק הרמ"א.

קמח שלא נפל בו דבר, ורוצה לרקדו שנית, ליפותו: רי"ף הביא הני תרי עובדי, דרב יוסף ורב אשי.²⁶ דעת העיטור, ראב"ד, ורשב"א, שהלכה כרבי פייס ורבי יהודה בן בתירא, ושונים בלא שינוי.²⁷ ודעת רמב"ם ורא"ש, שאין שונים קמח בלא שינוי.²⁸ וכן פסק השו"ע.²⁹

מהות השינוי: דביתהו דרב אשי נהלא קמחא אגבא דפתורא. רש"י פירש, אחורי השולחן, שיש לו תוך והיא היתה שונה הקמח על אחוריו, משום שינוי. ותוספות כתבו דאפשר לפרש על גבי השולחן ממש, וחשוב שינוי לפי שדרך לרקד בעריבה. וכ"כ רמב"ם. וכן פסק השו"ע.³⁰

ושוין שאם נפל לתוכן צרור או קיסם, ששוני: רי"ף, רמב"ם, ורא"ש פסקו כברייתא זו. וביאר הר"ן, דהא לא אפשר מאתמול, דביו"ט נפל. וכל בו כתב בשם ראב"ד, שאם נפל בו צרור או קיסם, אין שונים לרקדו משום דמיחזי כבורר. ואם עשה בשינוי, מותר.³¹ וכן פסק ריא"ז. והשו"ע פסק כרי"ף וסיעתו.³²

נפל צרור או קיסם, אם מותר לברור בידו: כברייתא בגמרא תני, נפל צרור, בורר בידו. ורבינא אסר. וכתב רשב"א שאם נפל צרור או קיסם בתוך הקמח, יש מי שהורה שאסור ליטול ביד, לפי שזה כבורר. ודעת רשב"א עצמו, שמותר ליטול

²⁴ וכן דייק הרב המגיד מדברי הרמב"ם, שהרקדה בתחלה אסורה. וכן העלה רשב"א, דאפילו בשינוי אסור.

²⁵ או"ח תקוב. מקורות: רא"ש (סי' טז). ר"ן (טז א ברי"ף, ד"ה וגרס'י). רשב"ם (הו"ד בתוספות ור"ן). תוספות (כ"ט ב', ד"ה אגבא). רשב"א (עבוה"ק א, ח, עמ' ס). רמב"ם (הל' יו"ט ג, יד).

²⁶ אף על גב דלכאורה משמע דפליגי אהדדי, דרב יוסף לא בעי שינוי ורב אשי בעי שינוי, ומסתמא הלכה כרב אשי ולא היה לו להביא עובדא דרב יוסף. והרא"ש ביאר דבריו, דסבירא ליה דלא פליגי אהדדי (ואלו הם שני סוגים שונים של שינוי), דשינוי דאגב מהולתא לא בעי, לפי שאינו נרקד יפה, והיינו דאמר לה רב יוסף ריפתא מעליא בעינא ואגב מהולתא אין הפת יפה. אבל שינוי דאפתורא, בעי. ודלא כהרמב"ם שדימה שניהם יחד שכתב: ואם שינה מותר כגון שריקד מאחורי הנפה או שנרקד על גבי השולחן. אבל הר"ן כתב ואפשר דמדינא בלא שינוי שרי, כדמוכח עובדא דדביתהו דרב יוסף וכו', ואפשר שלכך הביאה הרי"ף בהלכות. ודביתהו דרב אשי (שכן עשתה שינוי) הות מחמרא אנפשה.

²⁷ וכדאמר רב יוסף לדביתהו: חזי דאנא רפתא מעלייתא בעינא, כלומר, ואינך צריכה לשנות.

²⁸ או משום שפוסקים כתנא קמא. או שפוסקים כרב פייס, דמדינא בלא שינוי שרי, אבל למדו מעובדא דדביתהו דרב אשי דהות מחמרא אנפשה, שצריך שינוי, וכמש"כ ר"ן בדעת רי"ף (ראה מגיד משנה).

²⁹ או"ח תקוב. ומביאור הגר"א (ס"ק ז) נראה שפוסק כדעת המקילים, שאין צריך שינוי (וכן כתב בפסקי הגר"א). מקורות: רמב"ם וראב"ד (שביתת יום טוב, ג, יד). רשב"א (עבוה"ק א, ח, עמ' ס). העיטור (ח"ב הל' יום טוב מחלוקת יב).

³⁰ או"ח תקוב. מקורות: רמב"ם (הל' שביתת יום טוב, ג, יד). תוספות (כ"ט ב', ד"ה אגבא).

³¹ והקשו עליו מהברייתא בגמרא, ממנה משמע דנפל צרור עדיף משוני (ולכן ברישא נחלקו התנאים אם שונים קמח ביום טוב, אבל בסיפא מודים כולם בנפל צרור, ששוני). והראב"ד הרי פסק כמאן דאמר דשוני אפילו בלא צרור, כל שכן בצרור; ובביאור דבריו נחלקו המפרשים. ראה ט"ז (תקו, ס"ק ג). וראה מהדיר רשב"א (עבוה"ק, הוצ' מוה"ק, 'עבודת עבודה', אות מד) שביאר שהיתה גירסה שונה לפני ראב"ד.

³² או"ח תקוב. וכתב המשנ"ב (ס"ק ז), דוקא אם נפל ביום טוב. דאי מערב יום טוב, היה לו לרקד מאתמול, ואינו מותר כי אם על ידי שינוי. ובביאור הר"ן. מקורות: רשב"א (עבוה"ק א, ח, עמ' טד). כל בו (סי' נח). ריא"ז (פסקים, פ"ג, הלכה ז, אות ג. בריא"ז לא מוזכר שבשינוי מותר).

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

ביד, שאינו אלא כבורר כלאחר יד, ולא אסרו אלא בנפה ובכברה. וכן רי"ף, רמב"ם, ורא"ש, השמיטו הא דרבינא.³³ וכן השמיטו השו"ע. והרמ"א כתב שיש אומרים שמותר, ויש מחמירים ואוסרים.³⁴

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות יום טוב, סימן תקו)

ב. אין מרקדין הקמח, אפלו על ידי שנוי. אבל אם רקדו מאתמול, ונפל בו צרור או קיסם ורוצה לרקדו פעם שנית, מתר אף בלא שנוי. הגה: ויש אומרים דמתר לטל הצרור או הקיסם בידו (רשב"א), אבל יש מחמירין ואוסרין (המגיד פ"ג). ואם לא נפל בו דבר, אלא שרוצה לרקדו שנית כדי שיהא הפת נאה, צריך שנוי קצת, כגון על גבי שלחן. הגה: והוא הדין דמתר לעשות על ידי גוי אפלו תחלת הרקידה, אם ישנה קצת (בית יוסף).

קניה בהקפה ביום טוב

(כ"ט ב') משנה: הולך אדם אצל חנוני הרגיל אצלו (שמאמינו ונותן לו בלא פיסוק דמים), ואומר לו: "תן לי ביצים ואגוזים במנין", שכן דרך בעל הבית להיות מונה בתוך ביתו.

תנו רבנן: הולך אדם אצל רועה הרגיל אצלו, ואומר לו: תן לי גדי אחד או טלה אחד. אצל טבח הרגיל אצלו, ואומר לו: תן לי כף אחת או ירך אחת. אצל פטם (המפטם עופות) הרגיל אצלו, ואומר לו: תן לי תור אחד או גוזל אחד. אצל נחתום הרגיל אצלו, ואומר לו: תן לי ככר אחד או גלוסקא אחת. ואצל חנוני הרגיל אצלו, ואומר לו: תן לי עשרים ביצים או חמישים אגוזים, עשרה אפרסקין, וחמשה רמונים, ואתרוג אחד. ובלבד שלא יזכיר לו סכום מידה (קב או קביים). רבי שמעון בן אלעזר אומר: ובלבד שלא יזכיר לו סכום מקח (דמים).

שיטות הראשונים

איסור הזכרת סכום מידה, מנין, מקח: הלכה כתנא קמא.³⁵ גירסת רש"י, בדברי ת"ק, סכום מידה. בדברי רבי שמעון בן אלעזר, סכום מקח. ופירש סכום מדה, קב או קביים. סכום מקח, דמים. וגירסת רבינו חננאל, בדברי ת"ק, סכום מנין.

³³ ונחלקו המפרשים בהבנת דעתם. המגיד משנה הבין שדעת הרמב"ם להתיר סילוק הצרור ביד, וכדעת הרשב"א. והרמ"א (דרכי משה, או"ח תקו, ס"ק א) הסכים לדבריו, וכתב שכן דעת הרי"ף ורא"ש (דאם היה דעתם לאסור היה להם לפרש בהדיא). הב"י הסתפק אם כוונתם להתיר או לאסור. וכתב שיותר נראה לומר בדעתם שאוסרים ליטול צרור או קיסם ביד, ולא כתבוהו הפוסקים גבי הרקדת קמח, לפי שאינו ענין להרקדה, וסמכו על מה שכתבו בדין בורר.

³⁴ או"ח תקוב. וכתב המשנ"ב (ס"ק יב) דנכון לנהוג כדעה המחמירה (פרי חדש). והוא הדין אם נפלו זבובים לתוך הכוס לא יסיר אותם לחוד, אלא צריך שיקח מן המשקה גם כן עמהם (ט"ז). וראה עוד ביה"ל (תקיב, ד"ה הבורר) שהקשה סתירה מפסיקת הרמ"א על מה שנפסק (על פי סוגיא לעיל, י"ד ב'), דביום טוב בורר כדרכו.

³⁵ דעת רבבי"ה דרבי שמעון בן אלעזר לא פליג אתנא קמא, אלא מפרש. ובתוספות ורא"ש מבואר דפליגי ורשב"א (חי') כתב: וכתוב בגליון ספרו של רש"י ז"ל, דתנא קמא אית ליה דרבי שמעון בן אלעזר, אבל רבי שמעון בן אלעזר לית ליה דתנא קמא.

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

ופירש בה"ג, שלא יאמר נטלת כך וכך אגוזים, טול עדיין כך וכך, כדי שיהי לך ק' או מאתים.³⁶ וכתב הרא"ש, דהרי"ף גרס איפכא, במילתיה דת"ק מקח, ובמלתיה דרבי שמעון מנין, ולכך יש לזהר בשניהם. וכן כתב הרמב"ם שלא יזכיר שם דמים ולא סכום מנין. ונקט השו"ע ככל הפירושים להחמיר.³⁷

סכום מקח, ושם דמים: רש"י פירש סכום מקח, דמים. ופירשו דבריו **תוספות**, שלא יאמר לו תן לי אגוזים בדינר אחד, או בשנים. וכן פסקו **רמב"ם ורשב"א**.³⁸ אבל **ראב"ה** כתב, דאפילו אם אומר תן לי בפשוט או בשנים אין זה סכום מקח, ומותר. ודוקא כשידועים דמי המקח. וסכום מקח האסור, היינו כמו סך הכל כך וכך. וכן פסקו **אור זרוע והגהות אשר"י**. והשו"ע פסק **כרמב"ם**. והרמ"א פסק **כראב"ה**.³⁹

קניה בהקפה אצל חנווני גוי: כתב בה"ג, שמחנווני נכרי, אין לקנות דבר שיש במינו במחובר, ולא קמח (שמא נטחן ביום טוב, או בא מחוץ לתחום), ולא ביצים (שמא נולדו ביום טוב).⁴⁰ והרא"ש כתב, שקמח מותר.⁴¹ ולגבי לקיחת פת בשבת מחנווני גוי, דנו הראשונים אם להתיר.⁴² והשו"ע פסק **כרא"ש**.⁴³

³⁶ ורבי שמעון בן אלעזר מתיר, ואוסר רק הזכרת סכום מקח, שלא יאמר לו טול כך וכך להשלים דינר.

³⁷ או"ח שכג, ד. מקורות: רבינו חננאל ובה"ג (הו"ד ברא"ש). רא"ש (סי' יז). וראה פסקה הבאה.

³⁸ וכן מבואר מדברי הר"ן, שכתב: כתב הרב אלפסי ז"ל כגון שיש עליו כסף, לא יאמר לו תן לי בכסף ויש לך עלי כסף אחר, הרי יש לך בידי שתי כספים. ותמהני אם אמר לו תן לי בכסף, אף על פי שלא עשה חשבון לומר הרי יש לך בידי שתי כספים, מיתסר! ועוד, דפשיטא דהיינו מקח וממכר; ונראה לי (בביאור דברי הר"ף), דתן לי בכסף לאו דווקא, אלא תן לי בכדי שיהו לך בידי שתי כספים. וסלקא דעתך אמינא כיון שאינו פוסק בפירוש על מה שהוא לוקח עכשיו שרי, קמ"ל (ולפי ביאור זה, הרי"ף מסכים שבאופן הראשון אסור).

³⁹ או"ח שכג, ד. והמשנ"ב (ס"ק כ) כתב על פי האחרונים, שאף שאין למחות ביד הנוהג להקל כרמ"א, דיש לו על מי לסמוך, אבל ראוי ונכון מאד להחמיר בדבר כמחבר, שלא להזכיר שם דמים. עיי"ש. מקורות: ראב"ה (ח"ג, הל' יום טוב, סי' תשעא; הו"ד באור זרוע). אור זרוע (הל' יום טוב, סי' שנח). רשב"א (עבוה"ק ב, ד, עמ' קנב). תוספות (כ"ט ב', ד"ה שלא). רמב"ם (הל' שביתת יום טוב, ד, כד). רא"ש (סי' יז). בה"ג (הל' יום טוב, סי' טז; הו"ד בראשונים). ר"ן (טז א ברי"ף, ד"ה ובלבד).

⁴⁰ כדגרסי' (בפירקין, כ"ד ב') נכרי שהביא דורון לישראל, אם יש מאותו המין במחובר לקרקע אסור. והוא הדין כל דבר שנעשה בו איסור מלאכה האסורה לישראל.

⁴¹ ולא היה לו להזכיר מחוץ לתחום דהא ודאי שרי, כדאיתא בפרק בכל מערבין (מ' א') גבי ליפתא דאתא למחוזא, ובפרק מי שהוציאווהו (מ"ז ב') הנהו דיכרי דאתו למברכתא. וכן קמח שנטחן ביום טוב, מאי איסורא איכא?! כיון דרובא נכרים, אדעתא דרובא טחני לה, כדאמר (שבת קכ"ב א') בנר הדולק במסיבה. ומשום מוקצה ליכא למיסר, דחטין חזי לכוס בין השמשות, או לעשות מהן קליות ודייסא. רא"ש.

⁴² זה לשון הרא"ש: אבל בשבת אין להתיר פת הניקח בשבת, שמא היה בין השמשות קמח או עיסה, דלא חזו לכוס. וכן אסר ר"ת להריב"ם לחם של נכרים שנאפה בשבת. ובספר התרומות כתב פנים לאיסור ולהיתר. ולי נראה, דאפילו אם הוה קמח או עיסה בין השמשות לא הוה מוקצה, דכיון דהוה ביד נכרי, הוה גמרו בידי אדם, והאפיה אינה נאסרת, דבשביל רוב נכרים היא.

⁴³ או"ח תקיזא, מקורות: בה"ג (הל' יום טוב, סי' טז). רא"ש (סי' יז).

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולמן בן הרב ישראל זצ"ל

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות שבת, סימן שכג)

ג. מתר לומר לחברו: תן לי ביצים וַאֲגוּזִים בְּמִנְיָן.

ד. מתר לומר לחנוני: תן לי ד' ביצים וה' רמונים, ובלבד שלא יזכיר לו שם דמים ולא סכום מדה (כתב הגר"א: ונראה לי דטעות סופר בשו"ע, וצריך לומר: ולא שם מדה⁴⁴) ולא סכום מנין, לומר: הרי שיש לך בידי חמשים אגוזים תן לי חמשים אחרים והרי יש לך בידי מאה.

הגה: וכן בסכום דמים אינו אסור אלא בכהאי גוונא שאומר: תן לי ככה וכך דמים ויהיה לך בידי כה וכך, אבל בלאו הכי, שרי. וכן בסכום מדה, דוקא בכהאי גוונא אסור, אבל בלאו הכי, שרי. ואף על גב דאסור להזכיר דמים כלל, הינו בדבר שאין מקחו ידוע אבל בדבר שיודע רק שאומר לו כמה צריך, שרי אם לא שמזכיר לו סכום (אור זרוע והג"א פ' אין צדיו) ואף על גב שיש מחמירין בדבר זה, כבר פשט המנהג במדינות אלו להקל, וכסברא הנזכרת.

(או"ח, הלכות יום טוב, סימן תקיז)

א. לומר לחנוני לתת לו ביצים או אגוזים או שאר מיני מאכל ומשקה, דינו ביום טוב כמו בשבת כמו שנתבאר לעיל סימן שכ"ג (סעיף ד'). ואם הוא גוי, אסור לקח ממנו דבר שבמינו במחבר או שבמינו מחסר צידה, אלא אם כן נפר בהם שלא נלקטו ושלא נצודו היום; וכן לא יקח ממנו ביצים, שמא נולדו היום; אבל דבר שאין בו משום מחבר ולא משום צידה ולא משום נולד, מתר לקח ממנו אפלו הובא היום מחוץ לתחום; וכן קמח שנטחן היום, בעיר שרבה גוי, מתר לקח ממנו דאדעתא דגוי טחני ליה; והוא הדין לקח ממנו פת שאפה בו ביום וכן אם נאפה בשבת שלפניו (בית יוסף).

⁴⁴ דהיינו שמזכיר לו תן לי מדה פלונית. וכל שכן סכום מדה, דהיינו שעושה עמו חשבון הכולל, מכמה מדות שלקח ממנו מכבר.